

MEANDER

ROK LXXVIII 2023: s. 47–52
ISSN 0025-6285
DOI: 10.24425/meander.2023.147934

JOACHIM ŚLIWA
ORCID: 0000-0002-8304-7343
e-mail: j.sliwa@uj.edu.pl
Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński

CECYLIA ZOFIA GAŁCZYŃSKA (1 XI 1934 – 7 II 2023)

CECYLIA ZOFIA GAŁCZYŃSKA (1934–2023)

Streszczenie: Wspomnienie o Cecylii Zofii Gałczyńskiej, archeologu i bibliografie, autorce prac dotyczących między innymi starożytnych zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz historii Szczecina, w szczególności wybitnych szczecińskich uczonych, Erwina Ackerknechta oraz Walthera Amelunga.

Słowa kluczowe: Cecylia Zofia Gałczyńska; badania nad starożytnością w Polsce; archeologia śródziemnomorska; bibliotekoznawstwo; dzieje Szczecina

Summary: An obituary of Cecylia Zofia Gałczyńska, an archaeologist and librarian, who wrote among other things about the collection of ancient art in the Jagiellonian University's Museum and the history of Szczecin, in particular prominent scholars from this city, Erwin Ackerknecht and Walther Amelung.

Keywords: Cecylia Zofia Gałczyńska; Classics in Poland; Mediterranean archaeology; library and information science; history of Szczecin

Ten utwór jest dostępny na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0), która umożliwia nieograniczone korzystanie, rozpowszechnianie i kopiowanie utworu pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia autora i źródła. Zob. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

W ostatnim czasie na łamach polskich czasopism archeologicznych po wieloletniej przerwie pojawiło się ponownie nazwisko dr Cecylii Zofii Gałczyńskiej, z wykształcenia archeologa śródziemnomorskiego, bibliografa z życiowego wyboru. Niestety, nie doczekamy się już kolejnych artykułów spod jej pióra. Dr Gałczyńska zmarła w Szczecinie dnia 7 lutego 2023 r. Drukiem nie ukażą się już jej ustalenia związane – jak w początkach działalności, z czasów tuż po ukończeniu studiów – z dziejami naszej dyscypliny, z historią kolekcjonerstwa zabytków starożytnych, a nawet z losami pojedynczych obiektów. Jak można przypuszczać, w pozostawionych materiałach nie brak następnych korekt i uzupełnień w stosunku do aktualnego stanu naszej wiedzy dotyczącej XIX-wiecznych badaczy i kolekcjonerów dzieł starożytnej sztuki. Nie powstanie też większe opracowanie poświęcone wszechstronnej działalności Aleksandra Branickiego (1821–1877), nad którym pracowała do ostatnich dni.

Cecylia Zofia Gałczyńska w czasach studenckich

Cecylia Zofia Gałczyńska urodziła się 1 listopada 1934 r. w Trzebini w powiecie chrzanowskim jako córka Andrzeja Kohuta i Magdaleny z domu Kowalikowskiej¹. Ponieważ rodzice przenieśli się po jakimś czasie do Ustronia, tam uczęszczała do szkoły podstawowej, natomiast liceum ogólnokształcące ukończyła w Wiśle w r. 1952². Tego samego roku podjęła studia na sekcji dziennikarskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po zaliczeniu pierwszego roku postanowiła jednak przenieść się na ówczesne studium historii kultury materialnej, które ukończyła w 1959 r. uzyskując stopień magistra historii kultury materialnej ze specjalnością archeologia śródziemnomorska³. Ostatnie dwa lata jej studiów (1956/1957–1957/1958) związane już były z tym właśnie zakresem – archeologią śródziemnomorską. Wcześniej natomiast odbyła obowiązkową praktykę wykopaliskową w Nowej Hucie⁴. Praca magisterska Cecylii Gałczyńskiej, napisana pod kierunkiem prof. Marii Ludwiki Bernhard, dotyczyła historii zbioru zabytków starożytnych dawnego Gabinetu Archeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (założonego przez prof. Józefa Łepkowskiego w r. 1867), przechowywanego wówczas w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Praca ta oceniona została wysoko i po jakimś czasie jej zasadnicze ustalenia przekazane zostały do druku⁵. Z tego kręgu pochodzi również następne opracowanie, w którym młoda badaczka opublikowała materiały dotyczące pochodzenia egipskiego sarkofagu z uniwersyteckiej kolekcji, ofiarowanego uczelni przez Ludwika Bystrzonowskiego w r. 1834⁶.

Tuż po ukończeniu studiów, w r. 1958, wraz z mężem, Julianem Gałczyńskim⁷, postanowili opuścić Kraków, gdyż w odległym Szczecinie zaoferowano im znacznie dogodniejsze warunki, wraz z mieszkaniem. Szczecin zyskał w ten sposób utalentowanych i ofiarnych pracowników aktywnych na tak istotnych obszarach jak nauka i edukacja w mieście nadal jeszcze odradzającym się po wojennych zniszczeniach. Od tego momentu swą działalność zawodową mgr Gałczyńska związała z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną w Szczecinie (od r. 1994 Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica). Przez następne lata publikowany dorobek Cecylii Gałczyńskiej związany będzie głównie z bib-

¹ Zob. teczkę osobową Cecylii Kohut-Gałczyńskiej w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (sygn. WFH 237); stąd pochodzi także część informacji przytoczonych poniżej.

² Okresowi obejmującemu lata spędzone w Ustroniu poświęciła Gałczyńska specjalny tekst: „Zameczek” *mon amour oraz inne ustroniana*, Pamiętnik Ustroński 13, 2007, s. 25–48.

³ Dyplom nr 790/59 z dnia 14 I 1959 we wspomnianej tezcze osobowej. Gałczyńska ukończyła studia zgodnie z przepisami w czerwcu 1958 r., lecz egzamin magisterski zdawać mogła z przy czyn od niej niezależnych dopiero w styczniu 1959 r.

⁴ W okresie 6–31 sierpnia 1955 na stanowiskach w Zesławicach i Pleszowie, pod kierunkiem dr. Stanisława Buratyńskiego. Zob. *Dziennik praktyk* w tezcze osobowej. Następnie, do r. 1957, zatrudniona była w niepełnym wymiarze w oddziale Muzeum Archeologicznego w Nowej Hucie jako uczestnik aktualnie prowadzonych prac wykopaliskowych (m.in. w Dłubni).

⁵ C. Z. Gałczyńska, *Historia zbioru zabytków archeologicznych w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Meander 19, 1964, s. 452–463 – publikacja ta ukazała się drukiem na łamach „Meandra” niemal dokładnie sześćdziesiąt lat temu.

⁶ Ead., *Le Premier sarcophage égyptien en Pologne?*, [w:] *Mélanges offerts à Kazimierz Michalowski*, oprac. M. L. Bernhard, PWN, Warszawa 1966, s. 91–94.

⁷ Również archeologiem, asystentem w Katedrze Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, od r. 1958 pracownikiem Wyższej Szkoły Morskiej w Szczecinie.

liotekoznawstwem i informacją naukową⁸. Jako bibliograf od r. 1960 uczestniczyła w opracowaniu i publikacji kolejnych tomów *Bibliografii Pomorza Zachodniego*, obejmujących lata 1945–1990. Po zdaniu odpowiednich egzaminów Cecylia Gałczyńska objęła wkrótce stanowisko starszego kustosa dyplomowanego (1973). W latach 1979–2005, początkowo jako asystent, następnie adiunkt, pracowała w katedrze bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a następnie Uniwersytetu Szczecińskiego (w którego skład weszła tamta uczelnia). Uzyskała też w tym okresie doktorat z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (Uniwersytet Warszawski, 1985)⁹.

Cecylia Gałczyńska była czynnym członkiem ogólnopolskich i lokalnych stowarzyszeń społecznych i zawodowych, w tym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Stowarzyszenia Historyków Sztuki, a także współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej. Wielokrotnie korzystała ze stażowych i stypendialnych pobytów w bibliotecznych instytucjach Niemiec (Lipsk, Hanower, Kilonia, Lubeka) i Danii (Kopenhaga, Aalborg). Ponieważ jej aktywna natura nie znosiła bezczynności, jako emerytka w latach 2006–2015 podjęła się także nauczania języka niemieckiego w szczecińskich liceach.

Problematyka pomorska, niezależnie od prowadzenia systematycznej dokumentacji bibliograficznej w tym zakresie, odgrywała w zainteresowaniach dr Gałczyńskiej znaczną rolę. Opracowała między innymi i udokumentowała działalność dr. Erwina Ackerknechta (1880–1960), zasłużonego dyrektora Biblioteki Miejskiej w Szczecinie, kierującego tą placówką w latach 1907–1945¹⁰. Duże znaczenie ma też tekst dr Gałczyńskiej poświęcony historii zbiorów malarstwa i grafiki dawnego Muzeum Miasta Szczecina od ich początków sięgających lat trzydziestych XIX wieku do zakończenia II wojny światowej¹¹. Na szczególną uwagę zasługuje tekst Gałczyńskiej poświęcony Waltherowi Amelungowi (1865–1927), wybitnej postaci związanej z dawnym Szczecinem; łącząc kompetencje zarówno archeologa, jak i znawcy lokalnego środowiska intelektualnego, autorka przypomniała dokonania tego szczecinianina, jednego z najwybitniejszych znawców i badaczy rzeźby antycznej okresu klasycznego¹². Nie bez znaczenia dla dziejów osadnictwa pomorskiego jest też przyczynek Cecylii Gałczyńskiej, oparty na starannie zebranych przekazach źród-

⁸ Zob. zestawienie kilkunastu jej publikacji w: C. Z. Gałczyńska, *Bibliografia Szczecina. Wybór materiałów źródłowych i opracowań od XVI wieku do roku 2002*, Kronika Szczecina 21, 2002, s. 41–42.

⁹ Tytuł rozprawy doktorskiej brzmiał: *Bibliografia regionalna. Zagadnienia teoretyczne i organizacyjne*. Promotor: doc. dr Anna Czekajowska-Jędrusik; recenzenci: prof. dr hab. Tadeusz Białecki, doc. dr hab. Radosław Cybulski, doc. dr hab. Paulina Buchwald-Pelcowa. Nadanie stopnia doktorskiego nastąpiło 18 grudnia 1985 r. (zob. Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, sygn. WH-dr3 715).

¹⁰ C. Z. Gałczyńska, *Dr Erwin Ackerknecht (1880–1960) – wybitna postać szczecińskiego życia kulturalnego pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Kultura i sztuka Szczecina w latach 1800–1945*, oprac. M. Glińska et al., SHS, Szczecin 1999, s. 211–218.

¹¹ Ead., *Dzieje powstawania kolekcji malarstwa i grafiki Muzeum Miasta Szczecina (1913–1945) i ich losy po II wojnie światowej*, [w:] *Sztuka XX wieku w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim. Przemiany i kontynuacje*, oprac. M. Glińska, R. Makąła, SHS, Szczecin 2008, s. 139–159.

¹² Ead., *Walther Amelung (1865–1927). Meister der Identifizierung und Rekonstruktion der antiken Skulpturen*, *Archeologia* 60, 2009, s. 127–143; ead., *Walther Amelung (1865–1927). Mistrz identyfikacji i rekonstrukcji rzeźby greckiej*, *Meander* 68, 2013, s. 133–177.

łowych, dotyczący gwałtownych falowań Bałtyku, wywołanych ruchami tektonicznymi dna morskiego¹³.

Po wieloletniej przerwie, już po przejściu na emeryturę, wyłącznie z chęci rozwikłania rozmaitych nieporozumień biograficznych i kłopotów z proveniencją kilku zabytków starożytnych, dr Cecylia Gałczyńska powróciła do tematyki związanej z dziejami naszych zbiorów i początkami polskich poszukiwań archeologicznych w Egipcie. W tej grupie jej dokonań mieszczą się teksty, w których uzupełniła biografię Michała Tyszkiewicza (1828–1897) i uporządkowała liczne kwestie związane z jego zbiorami¹⁴. Najwięcej uwagi poświęciła jednak dokonaniom Aleksandra Branickiego (1821–1877), umieszczając go w kręgu tych amatorów-archeologów, których wkład w poszukiwania prowadzone w Egipcie z pewnością nie był do tej pory odpowiednio doceniany¹⁵.

Śmierć dr Cecylii Zofii Gałczyńskiej boleśnie dotknęła jej najbliższych oraz grono przyjaciół i dawnych współpracowników, wśród których cieszyła się uznaniem i dużym autorytetem.

Argumentum

Narratur de vita atque operibus nuper mortuae Caeciliae Sophiae Gałczyńska, quae studiis archaeologicis in Universitate Jagellonica confectis Stetini historiam Pomeraniae nec non res cum ad bibliothecas, tum ad historiam archaeologiae pertinentes scrutando est bene merita. Duae eius commentationum publicatae sunt in paginis Maeandris.

¹³ Ead., *Erd- und Seebeben im Gebiet der südlichen Ostseeküste, Mare Balticum*, 1989, s. 26–31; ead., *Trzęsienia ziemi, katastrofy i „niedźwiedź morski”. Katastrofy naturalne w obszarze południowego Bałtyku*, [w:] *Instantia est mater doctrinae. Księga jubileuszowa prof. dr hab. Władysława Filipowiaka*, oprac. E. Wilgocki, Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, Szczecin 2001, s. 313–326.

¹⁴ Ead., *Michał Tyszkiewicz (1828–1897). Z dziejów dziewiętnastowiecznej archeologii i kolekcjonerstwa*, *Archeologia* 59, 2008, s. 193–226; ead., *Kolekcja zabytków egipskich Michała Tyszkiewicza (1828–1897). Polski przyczynek do dziewiętnastowiecznych wykopalisk nad Nilem*, [w:] *Sztuka Afryki w kolekcjach i badaniach polskich*, oprac. S. Szafrąński et al., Muzeum Narodowe, Szczecin 2014, s. 319–344.

¹⁵ Ead., *Pierwsze sarkofagi egipskie w Polsce. Z historii zbiorów zabytków antycznych*, *Materiały Archeologiczne* 39, 2013, s. 241–262; ead., *Alexander Branickis Wanderungen am Nil. Auf der Suche nach den ersten polnischen Ausgrabungen in Ägypten im 19. Jahrhundert*, *Archeologia* 64, 2013, s. 83–98; ead., *Aleksander Branicki (1821–1877). Pierwszy polski archeolog-amator nad Nilem*, *Materiały Archeologiczne* 40, 2015, s. 271–298; ead., *Die ersten ägyptischen Sarkophage in Polen. Aus der Geschichte der Altertümersammlungen*, *Archeologia* 68, 2018, s. 59–72; ead., *Der Papyrus Branicki im Nationalmuseum in Warschau*, *Archeologia* 68, 2018, s. 73–79. Dzięki ustaleniom dr Gałczyńskiej potwierdzone zostało m.in. ostatecznie pochodzenie sarkofagu nr MAK AS/2442 z kolekcji Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Zabytek ten do zbioru Towarzystwa Naukowego Krakowskiego ofiarował w r. 1860 właśnie Aleksander Branicki.

Bibliografia

- Gałczyńska, C. Z., *Historia zbioru zabytków archeologicznych w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Meander 19, 1964, s. 452–463
- Gałczyńska, C. Z., *Le Premier sarcophage égyptien en Pologne?*, [w:] *Mélanges offerts à Kazimierz Michałowski*, oprac. M. L. Bernhard, PWN, Warszawa 1966, s. 91–94
- Gałczyńska, C. Z., *Erd- und Seebeben im Gebiet der südlichen Ostseeküste*, Mare Balticum, 1989, s. 26–31
- Gałczyńska, C. Z., *Trzęsienia ziemi, katastrofy i „niedźwiedź morski”. Katastrofy naturalne w obszarze południowego Bałtyku*, [w:] *Instantia est mater doctrinae. Księga jubileuszowa prof. dr hab. Władysława Filipowiaka*, oprac. E. Wilgocki, Szczecin 2001, s. 313–326
- Gałczyńska, C. Z., *Dr Erwin Ackerknecht (1880–1960) – wybitna postać szczecińskiego życia kulturalnego pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Kultura i sztuka Szczecina w latach 1800–1945*, oprac. M. Glińska et al., SHS, Szczecin 1999, s. 211–218
- Gałczyńska, C. Z., *Bibliografia Szczecina. Wybór materiałów źródłowych i opracowań od XVI wieku do roku 2002*, Kronika Szczecina 21, 2002, s. 1–182
- Gałczyńska, C. Z., *„Zameczek” mon amour oraz inne ustroniana*, Pamiętnik Ustroński 13, 2007, s. 25–48
- Gałczyńska, C. Z., *Dzieje powstawania kolekcji malarstwa i grafiki Muzeum Miasta Szczecina (1913–1945) i ich losy po II wojnie światowej*, [w:] *Sztuka XX wieku w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim. Przemiany i kontynuacje*, oprac. M. Glińska, R. Makąła, Szczecin 2008, s. 139–159
- Gałczyńska, C. Z., *Michał Tyszkiewicz (1828–1897). Z dziejów dziewiętnastowiecznej archeologii i kolekcjonerstwa*, Archeologia 59, 2008, s. 193–226
- Gałczyńska, C. Z., *Walther Amelung (1865–1927). Meister der Identifizierung und Rekonstruktion der antiken Skulpturen*, Archeologia 60, 2009, s. 127–143
- Gałczyńska, C. Z., *Walther Amelung (1865–1927). Mistrz identyfikacji i rekonstrukcji rzeźby greckiej*, Meander 68, 2013, s. 133–177
- Gałczyńska, C. Z., *Pierwsze sarkofagi egipskie w Polsce. Z historii zbiorów zabytków antycznych*, Materiały Archeologiczne 39, 2013, s. 241–262
- Gałczyńska, C. Z., *Alexander Branickis Wanderungen am Nil. Auf der Suche nach den ersten polnischen Ausgrabungen in Ägypten im 19. Jahrhundert*, Archeologia 64, 2013, s. 83–98
- Gałczyńska, C. Z., *Kolekcja zabytków egipskich Michała Tyszkiewicza (1828–1897). Polski przyczynek do dziewiętnastowiecznych wykopalisk nad Nilem*, [w:] *Sztuka Afryki w kolekcjach i badaniach polskich*, oprac. S. Szafrąński et al., Muzeum Narodowe, Szczecin 2014, s. 319–344
- Gałczyńska, C. Z., *Aleksander Branicki (1821–1877). Pierwszy polski archeolog-amator nad Nilem*, Materiały Archeologiczne 40, 2015, s. 271–298
- Gałczyńska, C. Z., *Die ersten ägyptischen Sarkophage in Polen. Aus der Geschichte der Altertümersammlungen*, Archeologia 68, 2018, s. 59–72
- Gałczyńska, C. Z., *Der Papyrus Branicki im Nationalmuseum in Warschau*, Archeologia 68, 2018, s. 73–79